

Горленко В.М.,
науковий співробітник,
Український науково-методичний центр
практичної психології і соціальної роботи
НАПН України
vaka_orchid@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-3963-4804

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Військова агресія росії спричинила значне погіршення психічного здоров'я громадян України. За даними дослідження «Психічне здоров'я та ставлення українців до психологічної допомоги під час війни» (2022р.), проведеного дослідницькою компанією GradusResearch в партнерстві з фондом Безбар'єрність та Міністерством охорони здоров'я (МОЗ), 71 % опитаних респондентів були у стані стресу або сильної знервованості. З них, 72 % причиною такого стану назвали війну. На кінець жовтня 2022 року за даними МОЗ за психологічною допомогою від початку війни тільки у заклади охорони здоров'я звернулися 650 тисяч людей [1]. Відзначається потреба у спеціалістах, які можуть надавати психологічну допомогу постраждалим особам внаслідок війни. Таким ресурсом є психологічна служба освіти України.

На сьогодні, психологічна служба системи освіти є найбільш чисельною з усіх державних психологічних служб в Україні. За даними Міністерства освіти і науки України, кількість фахівців психологічної служби у 2021/2022 навчальному році становила 20 413 осіб (за винятком територій, де ведуться бойові дії та які тимчасово окуповані), з них: практичних психологів — 13 486 осіб, соціальних педагогів — 6 553 особи, методистів — 374 особи. Відповідно до «Положення про психологічну службу у системі освіти України», одним із основних завдань психологічної служби є надання психологічної і соціально-педагогічної допомоги всім учасникам освітнього процесу. Так, за неповними даними, зібраними науковцями УНМЦ практичної психології і соціальної роботи НАПН України в ході реалізації спільного проекту з Державною службою надзвичайних ситуацій України, тільки за травень 2022 року працівниками психологічної служби (в опитуванні взяли участь 2 705 фахівців) професійна допомога була надана 99 206 учасникам освітнього процесу. Серед постраждалих, яким була надана психологічна допомога, діти зі статусом «внутрішньо переміщені особи» (ВПО) — 20 339, діти і сім'ї з числа постраждалих від війни — 35 293. Психологічна допомога надавалась також і педагогам: ВПО — 4 631, інші постраждалі педагоги — 7 760 [3]. Наведені цифри і прості арифметичні підрахунки показують значні, в першу чергу за

кількісним показником, можливості психологічної служби системи освіти у наданні психологічної допомоги постраждалим особам внаслідок війни.

У мирний час діяльність працівників психологічної служби була направлена на виявлення причин і усунення труднощів у навчанні, інтелектуальному розвитку здобувачів освіти; вивчення та визначення потенційних можливостей в освітньому процесі, професійному самовизначенні; зниження ризиків проблем адаптації до освітнього середовища, запобігання конфліктним ситуаціям в освітньому процесі, тощо. Після початку збройного конфлікту 2014 року працівники психологічної служби більше уваги стали надавати розвитку життєстійкості/стресостійкості учасників освітнього процесу.

Науковці, які досліджували проблеми психічного здоров'я в умовах військових конфліктів вказують, що війна приносить довготривалі страждання від таких проблем як тривожний розлад, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія, дисоціативні розлади (добровільна соціальна ізоляція, деперсоналізація, дереалізація, небажання розмовляти, кататонічний синдром), поведінкові розлади (агресія, асоціальна і злочинна поведінка, схильність до насильства), депресія у матерів у пренатальному та постнатальному періоді, ін. [4]. Центральне місце у перших дослідженнях, проведених у відповідь на актуальні потреби часу, у численних методиках надання психологічної допомоги постраждалим внаслідок війни посідає поняття ПТСР [2]. Тобто, сьогодні працівники психологічної служби стикаються з проблемами, які не входили раніше до їхньої компетенції. Певною мірою, це компенсується проведенням різними організаціями навчальних курсів:

«Психологічна допомога для людей з посттравматичним стресовим розладом» (<https://cutt.ly/NwRhVp4t>);

«Нові підходи до надання психологічних послуг учасникам освітнього процесу в дистанційних умовах» (<https://cutt.ly/rwRhBk3J>);

«Базова психологічна допомога в умовах війни» (<http://surl.li/jmtqh>);

«Зміцнення потенціалу практичних психологів закладів освіти» (<https://mhps.org.ua/courses/preview/19>);

«Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу під час та після завершення воєнних дій» (<https://cutt.ly/JwRh1lZw>), тощо.

Однак, на курсах розглядають проблеми, які відносяться до галузі медицини. До цього ж пропонуються відповідні діагностичні методики. Але у своїй більшості практичні психологи закладів освіти не мають медичної освіти, не проходили практики та інтернатури у медичних закладах. За Міжнародною класифікацією хвороб (МКХ-10): ПТСР, гостра реакція на стрес, депресія тощо – це медичні діагнози, які може поставити тільки спеціаліст.

Безсумнівно, навчання на курсах може стати основою для подальшого вдосконалення професійних навичок практичних психологів. Але для попередження помилкового визначення у клієнтів психічних проблем, що

викликані війною та ефективного використання усього потенціалу психологічної служби закладів освіти потрібне визначення чітких маркерів, за наявності яких практичний психолог зобов'язаний перенаправити учасника освітнього процесу до клінічного психолога, психотерапевта тощо. Також необхідно розробити та упровадити алгоритми перенаправлення до інших спеціалістів.

Література

1. Досвід українців щодо звернення по психологічну допомогу та бар'єри на цьому шляху [Електронний ресурс] / Ukrinform TV. 2022. Режим доступу: <https://cutt.ly/3wvTDo0F>
2. Панок В. Г. Психологічні дослідження в умовах війни: проблеми і завдання. Вісник Національної академії педагогічних наук України. 2023. Т. 5(1), С. 1-12. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5133>
3. Панок В. Г. Психологічна служба системи освіти в умовах війни. *GrundlagendermodernenwissenschaftlichenForschungderSammlungwissenschaftlicherArbeiten «ΛΟΓΟΣ»zudenMaterialiender III internationalenwissenschaftlich-praktischenKonferenz, Zürich, 12. August, 2022 BOLESWA Publishers&EuropäischeWissenschaftsplattform, c. Zürich, Schweiz - c. Vinnytsia, Ukraine. 2022. С. 169-170. Режим доступу:*<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736384>
4. Яцина О. Ф. Вплив війни на психічне здоров'я: ознаки травматизації психіки дітей. *Наукові перспективи*. 2022. № 7(25). С. 554-567. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-7\(25\)-554-567](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-7(25)-554-567)